

Nieuwsbrief NZG

6(1)

Nederlandse Zeevogelgroep
Dutch Seabird Group

ISSN: 1566-6778

Texel, december 2004

redactie Nieuwsbrief NZG: Mardik F. Leopold
p/a ALTERRA-Texel, Postbus 167, 1790 AD Den Burg, Texel
e-mail mardik.leopold@wur.nl

Guido O. Keijl, Brederodestraat 16A
1901 HW Bakkum, e-mail guido@hetnet.nl

secretariaat NZG: De Houtmanstraat 46
1792 BC Oudeschild, Texel, e-mail ned.zeevogelgroep@planet.nl

Grote aantallen vaaltjes en noordse pijlen in september 2004

Na enkele magere jaren werden valse stormvogeltjes en noordse pijlstormvogels in september 2004 weer in grote aantallen gezien. In deze bijdrage een globale schets van de waarnemingen, zonder te speculeren over de oorzaken. Na een handjevol vaaltjes eind augustus en vijf vogels op 15 september bracht een periode met krachtige tot harde westelijke winden tussen 21 en 25 september recordaantallen voor de Hollandse kust (zie tabel 1). De influx begon klassiek. Hoewel er al sinds de 20^e een harde westelijke wind waaide en er dus overal zeetrekters paraat waren, werden de eerste tientallen vogels pas in de namiddag van de 21^e gezien. Met uitzondering van Camperduin vlogen ze allemaal naar zuid. De volgende dag werden hoge aantallen gezien, o.a. Camperduin 66 Z, 120 N, Bloemendaal 112 Z, Katwijk 81 Z en Scheveningen 107 Z. Op de 23^e werd het landelijk record te Westkapelle verpulverd: 313 Z, 5 N. Verder noordelijk werden veel minder vogels gezien. Zo werden er bij Scheveningen en Katwijk respectievelijk 128 en 123 zuidwaarts vliegende vaaltjes geteld. Nog verder naar het noorden waren de aantallen nog lager en vloog bovendien een deel van de vogels naar noord: 46 Z, 4 N langs Noordwijk en 42 Z, 10 N langs Bloemendaal. In de Waddenzee werden er bij Lauwersoog ruim 120 gezien (foto). Langs de Noordzeekust van Terschelling werd er slechts één gezien. Op de 24e waren de aantallen aanzienlijk lager, met maximaal enkele tientallen per telpost.

Vaal stormvogeltje, trekkend langs Lauwersoog, 23-09-2004. Foto: Martijn Bot (<http://www.martijnbot.photosite.com>).
NB: het verenkleed vertoont aanzienlijke sleet, dus dit is in ieder geval geen jonge vogel!

Er werden opvallend hoge aantallen in de Waddenzee en op het IJsselmeer gezien. Zo werden er de van de 22^e t/m de 25^e 160 vaaltjes langs Den Oever geteld, met op de 24^e als maximum 113 exemplaren. Nota bene evenveel als langs de Hollandse Noordzeekust. Ook langs het IJsselmeer werden deze dag grote aantallen gezien, zoals 20 Z, 11 N bij de Flevozentrale en 5 Z, 1N bij de IJmeerdijk bij Almere, waar vanaf de 21^e ook al drie vogels waren gezien. In oktober werden onregelmatig verspreid langs de kust enkele vogels gezien. De laatste twee vlogen 20 november langs Westkapelle. Al met al werden langs de Noordzeekust ca 1400, en in het binnenland nog eens ruim 300 valse stormvogeltjes geteld. Hoewel een deel betrekking zal hebben op dubbeltellingen zijn er in de CvZ-geschiedenis nog nooit zoveel vaaltjes in Nederland gezien als in september 2004. Alleen najaar 1997 komt in de buurt; toen werden in drie golven tussen 9 september en 12 oktober ruim 1100 vaaltjes gezien.

De laatste jaren werden noordse pijlstormvogels vooral in de zomermaanden gezien, maar in 2004 was het seizoenspatroon weer ouderwets en werden in september grote aantallen gezien, met name in zuiden des lands (zie tabel 2). Op de 15^e en 21^e passeerden de hoogste aantallen, respectievelijk 186 en 183 te Westkapelle, vrijwel alle naar zuid. Beide totalen betekenden een verbetering van het landelijke CvZ-dagrecord van 165 op 23 juni 1984 te Camperduin (NB: op 06-09-1970, in de pre-CvZ tijd werden er zelfs 200 passerend langs de Hondsbossche Zeewering gemeld; Tekke 1971). Elders werden er maximaal 51 te Schev gezien, op de Wadden ontbrak de soort nagenoeg. De pijlen volgden dus in meerderheid een andere route dan de vaaltjes. Toch werden op het IJsselmeer tussen 15 en 24 september ook enkele noordse pijlen gezien: bij de Flevozentrale (8) en bij de IJmeerdijk bij Almere (7).

Informatie voor dit stuk is afkomstig van Nick van der Ham, www.trektellen.nl, trektellersnet@yahoogroups.com en Dominique Verbelen. **Steve Geelhoed NZG-CvZ**

Referentie:

Tekke M.J. 1971. Een groot aantal waarnemingen in 1970 van de noordse pijlstormvogel, *Puffinus puffinus*. Limosa 44: 184-185.

Tabel 1. Waarnemingen van vaal stormvogeltje op een aantal regelmatig bezette telposten. Windrichting en -kracht zijn weergegeven voor weerstation De Kooy in Den Helder. N.g. = niet geteld.

		15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
		WNW 6	ZW 4	Z 5	ZZW 6	WZW 5	WZW 7	W 7	WNW 6	NW 5	NNW 5	WNW 5	W 5
Huisduinen	N												0
	Z					n.g.	1	11	n.g.		1	1	n.g. 14
Camperduin	N							9	120		1	4	134
	Z			n.g.	n.g.		n.g.	10	66	n.g.	6		n.g. 82
Bloemendaal	N									10		2	12
	Z		n.g.	n.g.				22	112	42	2	1	n.g. 179
Langevelderslag	N										1	1	2
	Z		n.g.	n.g.		1	n.g.	1	n.g.				2
Noordwijk	N									4		2	6
	Z		n.g.	n.g.	n.g.			1	3	40	2	2	48
Katwijk	N									4			4
	Z			n.g.				1	49	119	7	1	n.g. 177
Scheveningen	N								2				2
	Z	2						28	105	128	17	3	283
Westkapelle	N									5		15	20
	Z	3	n.g.					4	16	313	76	14	2 428
Totaal		5	0	0	0	1	1	87	473	665	113	46	0 1391

Tabel 2. Waarnemingen van Noordse pijlstormvogel op een aantal regelmatig bezette telposten (als in Tabel 1).

Huisduinen	N													0
	Z						n.g.		2	n.g.		1	n.g.	3
Camperduin	N	1							4	3				8
	Z	1			n.g.	n.g.		n.g.	8	17	n.g.	2	n.g.	28
Bloemendaal	N								3	6	1			10
	Z	1		n.g.	n.g.			2	7	3	3	1	1	n.g. 18
Langevelderslag	N													0
	Z			n.g.	n.g.		4	n.g.		n.g.		1	n.g.	5
Noordwijk	N							1		1	1			3
	Z	1		n.g.	n.g.	n.g.	1	1	5	5	3	1		17
Katwijk	N									1	1			2
	Z	1			n.g.		1	1	23	8	8		n.g.	42
Scheveningen	N	1												1
	Z	23	1					1	51	30	17	1		124
Westkapelle	N									3	1	1		5
	Z	186	n.g.				2	2	183	39	49	6	1	468
Totaal		215	1	0	0	8	8	87	473	665	113	46	0	1391

Stormmeeuwen zoeken het hogerop bij CORUS

Vanaf 1995 wordt het CORUS-terrein (voormalige Hoogovens) te Velsen-Noord in de meeuwen- en sterninventarisaties van de IJmond meegenomen. Al voor 1995 was het bekend dat stormmeeuwen op het CORUS-terrein broedden. De soort was toen, met 600 paar in 1993, een talrijke broedvogel (Keijl & Arts 1998). In de periode 1995-2004 schommelden de aantallen tussen 86 en 149 paar met als piekjaar 1997 (Tabel 1). De laatste jaren nemen de aantallen langzaam af (Cottaar 2000, 2001, Cottaar & Vogelzang 2004). Voorlopig dieptepunt was 2004 toen nog slechts 54 paren werden geteld; het laagste aantal over de afgelopen tien jaar. Het aantal broedparen wordt vastgesteld volgens de richtlijnen voor kolonievogels, welke gegeven worden door van Dijk & Hustings (1996).

Het CORUS-terrein ligt tussen IJmuiden, Beverwijk en Wijk aan Zee en is een omvangrijk industrieterrein dat voornamelijk bestaat uit grote complexen voor staalproductie en grote ertsoverslagplaatsen. Daar tussenin bevinden zich grote stukken onbebouwde grond en een omvangrijk wegen- en spoorlijnnetwerk met twee vrij grote rangeerterreinen. Door afbraak van oude gebouwen zijn ook jarenlang braakliggende stukken grond ontstaan, die later weer bebouwd zijn. In de eerste jaren van het onderzoek (1995-98) waren het de twee spoorwegemplacements die de meeste paren stormmeeuwen herbergden. De laatste jaren zijn deze kolonies echter vrijwel volledig verlaten en zijn de stormmeeuwen meer verspreid en op verhogingen en daken gaan broeden. In 1996 zijn de eerste broedgevallen op daken/verhogingen aangetroffen. In de jaren 1997-98 is helaas niets vastgelegd over dak- en grondbroeders. Vanaf 1999 werd steeds duidelijker dat de broedvogels opgeschoven naar daken en verhogingen. Vooral in het laatste onderzoeksjaar werd een opvallend hoog percentage dakbroeders aangetroffen (Tabel 1). Zeer waarschijnlijk is het aantal dakbroeders nog hoger, omdat niet alle nesten op daken gevonden worden, terwijl de grondbroeders makkelijker te vinden zijn. Op diverse hoge daken werden oude vogels staand langs de rand gezien en de ervaring leert dat dergelijke dieren vaak een nest op het bewuste dak hebben. Omdat niet al deze daken goed te overzien waren, zouden waarnemingen van op dakranden staande meeuwen wellicht nog moeten worden toegevoegd aan de cijfers zoals gepresenteerd in Tabel 1, maar dergelijke vogels zijn niet consequent geregistreerd en worden daarom buiten beschouwing gelaten.

jaar	grond	dak/verhoging	Totaal	% dak/verhoging
1995	82	0	82	0
1996	113	2	115	2
1997	?	?	149	?
1998	?	?	96	?
1999	69	15	84	18
2000	49	39	88	44
2001	32	49	81	61
2002	13	50	63	79
2003	23	64	87	74
2004	4	50	54	93

Tabel 1. Overzicht van verschil in broedplaatsen (grond of dak/verhoging) van stormmeeuwen op het CORUS-terrein, op basis van gevonden nesten.

Gebruikte verhogingen door stormmeeuwen zijn onder andere steenhopen, een slagboom, lage muurtjes, allerlei soorten stellages, shovels, locaties op of in kratten en verder voornamelijk kleine daken, waarop de nesten vaak in de dakgoten te vinden zijn. De laatste jaren wordt ook steeds meer op de hogere daken gebroed. Soms wordt gezamenlijk op lage daken (enkele meters hoog) met kleine mantelmeeuw en zilvermeeuw gebroed. Tijdens de inventarisaties werden overigens ook af en toe broedende kleine mantelmeeuwen en zilvermeeuwen op de grond aangetroffen, die er met wisselend succes jongen groot brengen. De meeste kleine mantelmeeuwen en zilvermeeuwen op het CORUS-terrein zitten tegenwoordig echter ook op daken (respectievelijk 127 en 340 paar in 2004; Cottaar & Vogelzang 2004).

De reden dat steeds meer meeuwen zijn gaan broeden op verhogingen en daken is ongetwijfeld de toegenomen predatie door vossen en andere verstoring (mens). Hoewel geen direct bewijs is gevonden voor predatie door vossen worden door de bewakingsdienst van CORUS 's nachts regelmatig vossen waargenomen. Zeer waarschijnlijk zijn de kolonies op de spoorwegemplacements (kolonie van 45 en 25 nesten in de eerste jaren van het onderzoek) gepredeerd door vossen. Gesprekken met rangeerders en werknemers die op en rond de emplacements werken bevestigen dat. Toch slagen sommige stormmeeuwen en ook enkele paren scholeksters elders op het terrein er nog steeds in om in grondbroeders jongen groot te brengen. Hieruit kunnen we afleiden dat (nog) niet het hele terrein wordt bezocht door vossen. Een tweede niet te onderschatten verstoringbron zijn de raap- en andere acties door het personeel van CORUS zelf (met vergunning van de Provincie). Het gebeurt vrijwel jaarlijks dat nesten geheel verdwijnen en dat paren nog wat rondlummelend in hun territorium worden aangetroffen. Mens en vos samen zorgen ervoor dat steeds meer stormmeeuwen het (nog) hoger op zoeken, op soms vrijwel ontoegankelijke daken van oude gebouwen. Ook daken van nieuwe complexen worden stilletjes aan bezet. Duidelijk is dat door verstoring ook een veel grotere verspreiding van broedparen plaats vindt.

Ik wil graag de directie van CORUS bedanken die ons toestaat op het terrein de meeuwen te inventariseren. Een speciaal woord van dank voor Joop Vogelzang: hij regelde de vergunning voor het terrein, maakte eerdere inventarisatierondes en verzorgde mij tijdens de bezoeken.

Referenties

Cottaar F. 2000. Aantalontwikkeling van broedende meeuwen en sterns in de IJmond, 1995-1999. *Fitis* 36: 40-44
Cottaar F. 2001. Aantal broedpaar van meeuwen en sterns in de IJmond in 2000. *Fitis* 37: 13-17.

Cottaar F. & Vogelzang F. 2004. Aantal broedparen van meeuwen en steltlopers op het CORUS terrein, Velsen-Noord, 2004. Verslag. Haarlem.
van Dijk A.J. & Hustings F. 1996. Broedvogelinventarisatie Kolonievogels en Zeldzame Soorten (handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels). SOVON. Beek-Ubbergen.
Keijl G.O. & Arts F.A. 1998. Breeding Common Gulls *Larus canus* in the Netherlands, 1900-96. Sula 12: 161-174.

Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem

Noot van de redactie: waar zitten nog meer meeuwen op daken?

Langs de Nederlandse kust bevinden zich nog een aantal met CORUS vergelijkbare industriecomplexen. Wie weet of ook elders stormmeeuwen (of andere soorten) op daken broeden? Eén voorbeeld kunnen we hier al geven: bij het ECN bij Petten (NH) broeden stormmeeuwen ook op allerlei stellages en daken (zie foto), maar aantallen of trends zijn ons niet bekend. Ook in verschillende steden in de kuststreek broeden veel tegenwoordig veel meeuwen op daken, zoals bijvoorbeeld in Leiden. De redactie nodigt bij deze iedereen uit tot het schrijven van een bijdrage over dit onderwerp voor onze nieuwsbrief!

Foto Broedende stormmeeuw op een stellage op het terrein van het ECN-Petten. Overgenomen uit het Sociaal & Milieu Jaarverslag 2003 van het Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN).

VERENIGINGSNIEUWS

Het olierampenseizoen is weer aangebroken

Dit najaar waren er al weer ten minste drie grote olierampen te betreuren. Eerst ging het mis bij een offshore platform op het Terra Nova olieveld op de Grand Banks (Canada) op 21 november. Duizenden liters ruwe olie kwamen in dit zeer rijke zeegebied in zee en gevreesd werd voor zeer veel vogelslachtoffers. Vervolgens botsten voor de zuidkust van China een Panamees en een Duits schip op elkaar waarbij naar verluidt 1200 ton olie in zee stroomde. De Panamees zou gepoogd hebben de plaats van het ongeval te verlaten is zou onderschept zijn door de Chinese marine. Als voorlopige klap op de vuurpijl liep bij de Unalaska Island (Aleoeten, Alaska) het Maleisische vrachtschip Selendang Ayu aan de grond. Het schip kwam op 7 december in de problemen, strandde op de 8^e en brak op de 9^e doormidden in een gebied dat zeer rijk is aan zalm, otters, zeeleeuwen en zeevogels. Slecht weer bemoeilijkt "reddings"operaties... Zie: <http://www.msnbc.msn.com/id/6684005/>

Massasterfte noordse stormvogels 2004 – vervolg

Een opmerkelijke massasterfte van noordse stormvogels trad op in februari-maart 2004 (Nieuwsbrief 5(2)). Niet alleen in Nederland, maar in de hele zuidelijke en oostelijke Noordzee spoelden vele slachtoffers aan. In het Europese Interreg IIIb programma "Save the North Sea" coördineert Alterra een monitoring onderzoek naar de hoeveelheid zwerfvuil in magen van noordse stormvogels in noordwest Europa. Dankzij dit project kon de massale sterfte goed in kaart worden gebracht en werden op honderden vogels dissecties uitgevoerd. Deze bevestigen de voorlopige bevindingen uit Nieuwsbrief 5(2): de sterfte trof voornamelijk volwassen vrouwtjes. Vele gevallen van vertraagde of stopgezette rui geven aan dat de vogels al vanaf het najaar 2003 onvoldoende voedsel konden vinden. Structurele voedseltekorten voor zeevogels werden bevestigd door dramatisch slechte broedresultaten van vele soorten in Schotse kolonies in de zomer van 2004 (zie onderstaand bericht in deze Nieuwsbrief). De verhoogde sterfte van stormvogels buiten de broedgebieden kreeg een vervolg in mei-juni 2004. Onder de slachtoffers bevonden zich diverse vrouwtjes die net een ei hadden gelegd, of soms zelfs nog een volledig ei in de eileider hadden zitten. Veel vogels vertoonden extreme slijtage aan het verenkleed. Vanaf september-oktober 2004 lijkt opnieuw verhoogde sterfte op te treden. Gevonden stormvogels blijven welkom op Alterra-Texel voor zowel het onderzoek aan plastics in de magen, als het gedegen registreren van mogelijke vervolg-sterfte.

Foto links: *Save the North Sea Fulmar Study workshop 2004*. "Belgische" collega's Eric Stienen en Wouter Courtens verrichten dissectie op de ca 140 stormvogels die op de Belgische en noord Franse kust werden verzameld.

Foto's midden en rechts: volledig ontwikkeld ei in een door Dirk Kuiken in Friesland gevonden noordse stormvogel.

**Jan Andries van Franeker, Alterra-Texel, Postbus 167, 1790AD Den Burg.
tel. 0222-369724 email Jan.vanFraneker@wur.nl**

Grote problemen voor zeevogels in de noordelijke Noordzee

In de vorige Nieuwsbrief berichtten we al over de grote problemen die de zeevogels in Schotland bij het broeden ondervonden in 2004. *British Birds* (97: 484-485) komt met een overzicht, waaruit blijkt dat de problemen zich uitstrekken van Shetland en Orkney tot diep naar het zuiden van de Schotse oostkust. Soorten die vooral afhankelijk zijn van zandspiering voor het voeren van hun jongen zijn het zwaarst getroffen: noordse sterns, drieteenmeeuwen en zeekoeten, maar ook de noordse stormvogels en de grote en kleine jagers deden het uitgesproken slecht. Soorten die minder van zandspiering afhankelijk zijn (aalscholver en kuifaalscholver) of die zeer verre foerageervluchten kunnen maken (jan van gent) deden het aanzienlijk beter. Curieus is dat alken ook goede broedresultaten gehad lijken te hebben. Op de ICES website is te lezen, dat de hoeveelheid zandspiering in de Noordzee is gedaald van 1.8 miljoen ton (waarvan overigens door de industrievisserij zo'n 1 miljoen ton jaarlijks werd opgevist) nog slechts een geschatte 350.000 ton over is. Het quotum schijnt 826.000 ton te zijn, dat wordt dus schrapen. Intussen voeren noordse sterns hun jongen zeenaalden in plaats van zandspierungen. De jonge sterns stikken hier nogal eens in (als ze al niet van de honger doodgaan) en sommige opzichters van vogelreservaten "redden" de kuikens door deze vissen, die als stokjes uit hun keel steken, dan maar te verwijderen...

Plastic eendenplaag?

In Noord-Holland, op Texel, Vlieland en aan de Friese kust spoelden in september en oktober opeens "overal" plastic gele badeendjes aan, in totaal kwamen we er, inclusief een allerlaatste november-TeXelaar, 18 op het spoor. Meteen werd gedacht aan de eendjes die al jaren in de Grote Oceaan rondrijven en waarvan er een paar ook de Atlantische Oceaan hebben bereikt (een stranding op IJsland): er staat een beloning van \$ 100 op de eerste vondst in onze streken. Zoveel tegelijk was wel heel toevallig en al snel bleek het type eendje verkeerd. De eendjes waren voorzien van een lang en een kort nummer dat er met zwarte viltstift op was geschreven, steeds in het zelfde handschrift. Dat pleitte ook tegen een west-Amerikaanse herkomst. Een zoektocht op internet (probeer: yellow duck) leerde dat wereldwijd allerlei (meest Rotary en Lions) verenigingen de gewoonte hebben om *duck races* te organiseren voor het goede doel.

Ze zijn er in vele varianten maar meestal worden een paar honderd of duizend eendjes tegelijk in een of ander riviertje gekieperd en er een stuk benedenstrooms weer uitgevist, waarbij de voorste wint. Vandaar die korte nummers: dat waren de individuele volgnummers. Het lange nummer was op alle eenden (soms nog maar slechts gedeeltelijk leesbaar) hetzelfde en dit bleek een Engels telefoonnummer te zijn. Uiteindelijk bleken de eendjes in juni 2004 in zee te zijn uitgezet door de burgemeester van het vissersdorpje Polperro in Cornwall (zuid Engeland) als publiciteitsstunt. Jaarlijks houdt men daar een festival van de zee, met een *duck race* voor 500 badeendjes. Dit jaar werd een nieuwe voorraad aangeschaft en de oude werden dus in zee uitgezet, zo'n 750 van de plaats waar ze strandden.

Drie van de badeendjes die op Vlieland aanspoelden.

Foto: Adele Graaff.

Lees *Marine Ornithology* – en je kunt er ook in publiceren

Ofschoon *Atlantic Seabirds* hét tijdschrift is van de NZG en van de *Britse Seabird Group* ondersteunen deze beide organisaties ook *Marine Ornithology*. Dit internationale zeevogeltijdschrift wordt twee keer per jaar uitgegeven door de *African Seabird Group*, de *Pacific Seabird Group (PSG)*, de *Australasian Seabird Group*, de *Seabird Group (U.K.)*, en de Nederlandse Zeevogelgroep. Het tijdschrift publiceert artikelen en korte bijdragen (doorgaans niet meer dan drie pagina's lang) en boek-website- en software-besprekingen over alle aspecten betreffende zeevogels en mariene ornithologie. Sinds 2001 wordt *Marine Ornithology* zowel gedrukt als elektronisch gepubliceerd; zie <http://www.marineornithology.org>. Op de website zijn ook instructies voor auteurs te vinden. Auteurs behoeven geen lid van de dragende organisaties te zijn en alle bijdragen (behalve boekbesprekingen) worden door onafhankelijke reviewers gerefereerd. Tot dusverre waren de meeste ingestuurde artikelen het resultaat van onderzoek op het Zuidelijk Halfrond of in de Nieuwe Wereld. Als Europese redacteur zou ik graag meer van dit gedeelte van de wereld zien verschijnen en daarom wil ik hierbij een oproep plaatsen om geschikte bijdragen van Europees onderzoek (lieft elektronisch) via mij aan *Marine Ornithology* aan te bieden. Bijdragen die over kustgebonden soorten handelen of die bijzonderheden over meeuwen, sterns, aalscholvers en pelikanen in het binnenland meedelen worden eveneens overwogen. Auteurs van bijzondere bespiegelingen of commentaren over belangrijke onderwerpen in de mariene ornithologie worden eveneens aangemoedigd hun stukken aan te bieden.

**Rob Barrett, Editor, Zoology Department, Trømsø University Museum,
University of Tromsø, NO-9037 Tromsø, Noorwegen. Rob Barrett: robb@tmu.uit.no.**

Geboeide dolfinen

Gewone dolfinen (*Delphinus delphis*) zijn, in tegenstelling tot wat de naam lijkt uit te drukken, dwaalgasten in Nederland. Sinds 1970 zijn er vijf min of meer betrouwbare waarnemingen. Gewone Dolfinen zijn uitgesproken groepsdieren, die in hun 'normale' verspreidingsgebied eigenlijk nooit alleen worden gezien, maar meestal in groepen van enkele tientallen dieren bij elkaar voorkomen. De schaarre naar onze omgeving afgedwaalde exemplaren waren meestal moederziel alleen en misschien is dat de verklaring voor de bijzondere belangstelling die deze dieren aan de dag leggen voor boeien. In tenminste 3 gevallen waren de dolfinen zelfs lange tijd niet bij hun boei weg te slaan! In januari-februari 1999 verbleef een (misschien 2) gewone dolfin bij Scheveningen en in veel gevallen kon hij bij de afgebeelde gele boei worden aangetroffen. Nog veel bonter maakte een gewone dolfin het die bijna anderhalf jaar zijn groene boei MG17 in de Westerschelde trouw bleef (december 2001-april 2003). Tenslotte troffen we de afgelopen maanden in het Marsdiep een gewone dolfin aan die gevallen leek te zijn voor een rode boei in de havenmond van de veerboot op Texel (november-december 2004, Marsdiep). Dit laatste exemplaar speelde regelmatig overspel en dit dier werd bij tenminste drie andere (drie rode, één gele) boeien aangetroffen. Alle boeien zijn van onderen overigens zwart...

Foto's: Links: gewone dolfin bij een gele boei Voor Scheveningen, , januari 1999, foto Felix Verschoor;
Midden: gewone dolfin bij een groene boei in de Westerschelde, januari 2003 (fotograaf onbekend);
Rechts: gewone dolfin bij een rode boei voor de veerhaveningang van Texel, november 2004, foto Salco de Wolf)

Kees Camphuysen, Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel

Buitengewone aantallen bruinvissen, duikers, futen, zeekoeten en foeragerende (kleine) meeuwen voor de hollandse kust, december 2004

De laatste jaren zijn onze zeetrekwaarnemers helemaal vertrouwd geraakt met bruinvissen. Elk jaar weer in december nemen de aantallen toe en pas rond april verdwijnen de meeste dieren weer. De laatste jaren worden er in toenemende mate ook in de nazomer en herfst bruinvissen opgemerkt. Zo ook dit jaar. In december 2004 nam het aantal waargenomen dieren echter ongekende proporties aan. Op 1 december worden bij Camperduin door Hans Schekkerman in twee uur tijd liefst 77 Bruinvissen waargenomen: 52 naar zuid, 25 naar noord en maximaal 36 tegelijkertijd in 1 scan geteld (een losse groep, foeragerend over meerdere kilometers afstand ten zuiden van De Putten, niet ten noorden daarvan). Op 2 december telde Nick van der Ham 35 bruinvissen op dezelfde post en vanaf het Texelse strand waren 15 exemplaren te zien tijdens een strandwandeling (Kees Camphuysen). Vervolgens worden op 4 en 5 december ook bij Langevelderslag en bij Noordwijk respectievelijk 7 en 12 Bruinvissen gezien (Jan Wierda, Pieter Thomas, Jelle van Dijk). Later bleek dat bij Egmond op 27 november al opvallende aantallen gezien waren (10-15; Wim van Splunder). Op 7 december zijn de aantallen bruinvissen bij Noordwijk Holland duidelijk afgenomen, maar bij Scheveningen worden 26 exemplaren gezien (Michel de Lange). Ook bij Camperduin worden weer tientallen (23) bruinvissen gezien (Cor Hopman).

Steeds worden door de waarnemers opmerkingen gemaakt over talloze roodkeelduikers en veel foeragerende meeuwen (waaronder veel drieteenmeeuwen, stormmeeuwen en enkele kokmeeuwen). De dieren foerageren op korte afstand van de kust en dankzij het overwegend rustige weer zijn ze prima te zien, in elk geval wanneer het even niet mist. Van 6-12 december worden op de meeste plaatsen langs de Hollandse kust nog steeds erg veel bruinvissen gezien en Jelle van Dijk, toch niet de minste met 35 jaar zeetrekervaring, overtreft bijna dagelijks zijn uurrecords aan (roodkeel-) duikers! De vraag is wat hier aan de hand is. Het is duidelijk dat de vogels en zeezoogdieren actief aan het foerageren zijn en behalve de al genoemde soorten worden ook opvallende aantallen zehonden (gewone en grijze) gezien. De meeuwen foerageren uiterst oppervlakkig en de lintvormige groepen suggereren dat stroomnaden bezocht worden. De duikers zijn buitengewoon onrustig, in de zin dat er op grote schaal heen en weer gevlogen en gedreven wordt en kennelijk moetend e dieren keer op keer voor verdrifting compenseren.

In 1996 werd een vergelijkbaar fenomeen gezien, maar toen juist buiten (zeetrekke(-) gezichtsafstand ten noorden van de Waddeneilanden (Leopold 1996). Ook toen was het samen voorkomen van bruinvissen en duikers opvallend. De prooi oppikkende meeuwen duiken uiterst oppervlakkig en prooien zijn niet te zien (Nick van der Ham), hetgeen suggereert dat het om klein spul gaat. De verschillende predatoren foerageren niet echt gezamenlijk, maar zijn aangetrokken naar ruwweg hetzelfde gebied: misschien gaat het dus wel om verschillende prooi-soorten, of om dezelfde prooien die met sterk verschillende tactieken worden benaderd. Er zijn geen waarnemingen van een bijzondere belangstelling van de aan de oppervlakte foeragerende meeuwen voor de groepjes bruinvissen, zoals dat in de Noordzee wel vaak voorkomt (Camphuysen & Webb 1999). In dergelijke gevallen drijven de bruinvissen prooi naar de oppervlakte waarvan door de meeuwen geprofiteerd

kan worden. De duikers, zoals altijd, doen 'hun eigen ding'. Zonneklaar is echter dat er voor de Hollandse kust voor viseters van alles te beleven is! Jammer genoeg zijn er geen surveys met schepen in het gebied uitgevoerd.

Referenties

Camphuysen C.J. & A. Webb 1999. Multi-species feeding associations in North Sea seabirds: jointly exploiting a patchy environment. *Ardea* 87: 177-198.
Leopold M.F. 1996. Recordantallen Bruinvissen *Phocoena phocoena* en Roodkeelduikers *Gavia stellata*. *Sula* 10: 105-107.

Kees Camphuysen, Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel

OPMERKELIJKE PUBLICATIES

Royal Commission on Environmental Pollution: Turning the tide: addressing the impact of fisheries on the marine environment. Twenty-fifth Report, presented to Parliament (UK) by Command of Her Majesty, December 2004.

Een zeer opmerkelijk rapport van een Commissie van Britse wijzen over de zeevisserij. Hierin wordt 480 pagina's lang de vloer aangeveegd met de huidige praktijken van vissers en de overheden die hun bedrijfstak "managen". Daarbij gaat het niet alleen om de beviste soorten, maar ook om de veroorzaakte verschuivingen binnen de mariene ecosystemen, zoals die steeds pijnlijker zichtbaar worden. Er wordt zeer kritisch gekeken naar de gebruikelijke instrumenten (en de daarbij horende methoden van ontduiken) die de visserij zou moeten reguleren, en ook naar het vaak aangedragen alternatief van viskweek. Het rapport is veel omvattend en zeer gedegen en mondt tenslotte uit in de notie, dat we altijd maar zijn uitgegaan van het "feit" dat visserij een plaats moet hebben op zee. Gezien de aangerichte verwoestingen is dat maar zeer de vraag, althans of visserij altijd en overal maar moet worden beoefend. De Commissie pleit voor zeer rigoureuze maatregelen en een omslag in denken, waarbij grote zeereservaten ingesteld moeten worden. Het aardige van dit rapport is, dat het nu eens niet geschreven is door een "stelletje linkse Greenpeacers" maar door een zeer eerbiedwaardig gezelschap van hooggeleerden, op verzoek van de Britse Kroon, voor het Britse parlement. Nadeel is de omvang (het kost ongeveer een dag om het te lezen) en de prijs (£ 60). Maar: het rapport is ook gewoon te downloaden (<http://www.rcep.org.uk/fishreport.htm>) en het leest makkelijk en is een must voor een ieder die een mening heeft over de zeevisserij.

Door de Noordzee-landen wordt inmiddels hard gewerkt aan het aanwijzen van speciale beschermde gebieden op de Noordzee. Belangrijke zeevogelgebieden spelen hierbij een grote rol. Het verst zijn de Duitsers en de Belgen, die al gebieden hebben geselecteerd in hun sectoren van de Noordzee. Nederland heeft al de kustzone benoorden de wadden (naar het zuiden tot aan Petten, Noord-Holland aan toe) en de Voordelta aangewezen onder de Vogel- en Habitatrichtlijn, maar er wordt meer van ons land verwacht en hieraan wordt hard gewerkt (binnenkort meer over dit onderwerp). Voor de Duitse en Belgische zeereservaten-in-opricting, zie:

Garthe S. 2003. Verteilungsmuster und Bestände von Seevögeln in der Ausschließlichen Wirtschaftzone (AWZ) der deutschen Nord- und Ostsee und Fachvorschläge für EU-Vogelschutzgebiete. *Ber. Vogelschutz* 40: 15-56.

Haelters J., Vigin L., Stienen E.W.M., Scory S., Kuijken E. & Jacques T.G. 2004. Ornithologisch belang van de Belgische zeegebieden. Identificatie van mariene gebieden die in aanmerking komen als Speciale Beschermingszones in uitvoering van de Europese Vogelrichtlijn. Rapport van de Beheerseendheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM/KBIN) en Instituut voor Natuurbehoud, Uitgave van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.

Stienen E.W.M., Courtens W. & van de Walle M. 2004. Interacties tussen antropogene activiteiten en de avifauna in de Belgische zeegebieden (4 deelstudies). Rapport IN.A.2004.136 Instituut voor Natuurbehoud, Brussel 54p. Te vinden via: <ftp://ftp.instatat.be/seabirds>.

In dit rapport wordt ingegaan op de aantallen in België gevonden olievogels, op de plastics die daar in de magen van gestrande noordse stormvogels worden gevonden, op de mogelijkheden om radar te gebruiken voor het volgen van vogeltrek over zee (offshore windmolens!) en ook doet men een poging om de gevolgen op langere termijn in te schatten voor de populaties zeevogels die werden getroffen bij het Tricolor olie-incident. In dit laatste deelrapport wordt vastgesteld dat de aantallen zeekoeten en alken, die ten tijde van de olieramp wellicht uitzonderlijk hoog waren, zich in de volgende winter niet hebben hersteld, maar bleven steken op een veel lager niveau. Zegt dit iets over natuurlijke fluctuaties, of over plaatstrouw, en zit er dan dus een "gat" in de zeevogelbevolking van de Noordzee, dat werd veroorzaakt door de Tricolor?

Zetrekellingen augustus t/m oktober 2004

Gegevens voor dit overzicht zijn afkomstig van de posten Westkapelle (Weka), Scheveningen (Schev), Noordwijk (NW), Langevelderslag (LVS), Bloemendaal (Bloem), Castricum (Cas), Camperduin (Hbz) en Huisduinen (Huis), en van de minder regelmatig bezette posten op de Waddeneilanden.

De besproken periode was de trek van eenden en ganzen over het algemeen matig, maar op 9 oktober werden 6444 rotganzen te Huis geteld. Een dwerggans vloog de 15° langs Hbz. Op de 31° vlogen 9071 kleine rietganzen naar zuid langs Weka. Opmerkelijk vroeg, normaliter worden grote aantallen pas vanaf het eind van de eerste novemberweek gezien.

Jan-van-genten waren wederom schaars, met eind augustus twee dagen met meer dan duizend vogels. Beste dag was de 30°: 953 Z, 599 N te Hbz. Deze dagen werd her en der langs de Hollandse kust een enkel vaaltje gezien. Bijna een maand

later, tussen 21 en 25 september, werden langs de Hollandse kust diverse telpostrecords van deze soort gebroken. Bijvoorbeeld op de 22°: Hbz 66 Z, 120 N en Bloem 112 Z. De volgende dag werd het landelijk record verpulverd: 313 Z, 5 N te Weka. Naar het noorden waren de aantallen lager, maar bij Schev en bij Katwijk werden er resp 128 en 123 geteld. Nog noordelijker waren de aantallen nog lager, bijv. 50 te Noordwijk. Al met al werden deze periode ruim 1400 vaaltjes gezien (zie ook elders in deze nieuwsbrief). Tussen alle vaaltjes werd ook een vijftiental stormvogeltjes gezien, met name op de 22°: Hbz 1 Z, 3N, Bloem 1 Z, Katwijk 1 Z en Schev 3 Z. Langs Hbz vloog de 22° ook een donkerstuitig 'vaaltje' langs, waarschijnlijk een Chinees stormvogeltje. Potentieel een nieuwe soort voor Nederland.

Na het vrijwel ontbreken in augustus werden in september ook grote aantallen noordse pijlen gezien, met name in zuiden des lands. Beste dagen vielen op de 15° en 21°, toen resp. 186 en 183 te Weka, vrijwel alle naar zuid. Elders werden er maximaal 51 te Schev (21°) gezien, op de Wadden ontbraken waarnemingen nagenoeg. Vale en grauwe pijlen waren schaars; de eerste soort werd alleen in september twee keer gezien. Ook noordse stormvogels schitterden veelal door hun afwezigheid, maar op 23 september vloegen er 925 langs Terschelling.

Tussen 8-10 augustus werd met een oostelijke stroming leuke steltloper trek gezien. Kieviten bepaalden het beeld. Beste dag was de 9°: Hbz 2268 Z & LVS 2761 Z. Ook oeverlopers vloegen goed. Opmerkelijk genoeg vrijwel uitsluitend langs Hbz i.p.v. de zuidelijke telposten. Op deze post werden deze periode 318 oeverlopers geteld, op een vogel na alle naar zuid. Op 1 september tenslotte vloog een griel langs Weka, een nieuwe soort in de CvZ-geschiedenis. Het aantal sterns in deze periode was niet noemenswaardig. Eigenlijk zijn alleen 2073 grote sterns op 3 september te Hbz het vermelden waard.

Na de waarneming van 15 grote jagers op 30 augustus (Hbz) duurde het tot de laatste decade van september voor er weer veel werden gezien. Zo vloegen er op de 22° 190 grote jagers naar west langs Terschelling, terwijl er bij de Hollandse telposten maximaal tien vogels werden gezien. De volgende dagen werden grote aantallen langs Weka gezien: 328 Z, 1 N en 134 Z op 23 en 24 september. Beide dagen waren ook goed voor kleinste jagers met respectievelijk 21 en 40 Z langs Weka, driekwart van het landelijk najaarstotaal. Op de 23° vloegen ook nog eens 238 kleine jagers langs de verwende tellers. Naar het noorden toe namen de aantallen sterk af met 72 individuen te Schev als hoogste aantal. In deze periode werden ook veel vorkstaartmeeuwen (> 50) gezien, met name te Weka waar meer dan de helft van de vogels werd gezien. Langs deze post vloegen 14 augustus 10786 kleine mantels. Elders werden er maximaal 2000 op een dag gezien.

De eerste kleine alk vloog 25 september langs Hbz. In oktober werd een tiental vogels gemeld. Papegaaiduikers werden vanaf 23 september gezien.

Bruinvissen werden de gehele periode onregelmatig en in zeer kleine aantallen gezien. Ongedetermineerde dolfijnen doken vanaf augustus met enige regelmaat op. Te Hbz kon 31 augustus een witsnuitdolfijn gedetermineerd worden. Een groep van minstens 54 tuimelaars -aanvankelijk ook als witsnuitdolfijn gedetermineerd- zwom 9 september noordwaarts langs Hbz en kon tot op Texel door gewaarschuwde waarnemers gezien worden. 26 oktober zwommen twee tuimelaars al foeragerend – en geassocieerd met meeuwen- naar noord bij Hbz.

Informatie van: Nick van der Ham, Guido Keijl, www.trektellen.nl, trektellersnet@yahoogroups.com en Chris Winter Leuke waarnemingen aub eens per vier maanden doorgeven aan: Steve Geelhoed, E-mail steve.geelhoed@planet.nl. Ingevulde uurkaarten opsturen naar het CvZ-archief, antwoordnummer 817, 8200 WB Lelystad. Ingevoerde gegevens kunnen hier ook op flop heen gestuurd worden, of per E-mail naar kees.camphuysen@wxs.nl.

Steve Geelhoed NZG-CvZ

GERINGDE ZEEVOGELS

In deze nieuwsbrief melden we slechts één geringde vogel, maar wel een zeer opmerkelijk geval:

Rommert Cazemier slaagde erin tijdens de grote influx van vale stormvogeltjes in september 2004 (zie openingsartikel van deze Nieuwsbrief) bijgaande foto te maken van een exemplaar in de haven van Lauwersoog dat aan de linkerpoot een witte kleuring met een zwart bandje draagt. Herkomst vooralsnog onbekend. Het vale stormvogeltje komt niet voor op de beroemde kleuringensite cr-birding.be.
Bron: <http://www.lauwersmeer.com/>